

Nieuwe vindplaatsen van de Vreemde speldhoren *Murchisonella spec.* in Nederland

Hannco Bakker & Wim Kuijper

New locations with *Murchisonella spec.* in the Netherlands

Summary. *Murchisonella spec.*, a species new to the Netherlands, was found for the first time in 2016. New findings of this species in 2018 near Hoogvliet, province of Zuid-Holland, are reported.

Een nieuwe soort

In november 2016 verscheen een artikel in Nature Today over een vondst van een nieuwe soort voor Nederland (Kruijt & Soes, 2016). Het ging om een nieuw brakwaterslakje dat (in afwachting van de definitieve determinatie) de naam *Murchisonella spec.* kreeg en de Nederlandse naam 'Vreemde speldhoren'. De soort was gevonden in het Krammer-Volkerak (Deltagebied) (fig. 1a); de soort was eerder ook al aangetroffen in Finland (Warén, 2015). Ook in Spirula zijn deze vondsten gemeld (Soes & Kruijt, 2017). In dit laatste artikel wordt ook nog melding gemaakt van vondsten in het westelijke deel van het Haringvliet. De aantallen kunnen plaatselijk hoog zijn: in het Krammer-Volkerak tot 375 dieren per m², in de Finse Golf meer dan 4000 per m². Het is tot op heden nog niet bekend of het gaat om een al beschreven soort of om een nog onbeschreven soort. Wel is de aanname dat het om een exoot gaat.

Meer vindplaatsen

Op 31 augustus 2018 trof de eerste auteur in een aanspoelselmonster uit het Ruigeplaatbos (Hoogvliet, Zuid-Holland) een vreemd slakje aan dat op het eerste gezicht ontzettend veel leek op de *Murchisonella*-soort die twee jaar geleden gevonden was. Een eerste foto, gemaakt met een 'smartphone' door het oculair van de microscoop, ging gelijk rond bij verschillende mensen

om naar hun mening te vragen. De foto was echter kwalitatief onvoldoende en bij pogingen een betere foto te maken brak het enige exemplaar. De vondst was wel gelijk de aanleiding om verder te gaan zoeken.

In oktober 2018 is het gelukt een vergunning te regelen bij de Stichting het Zuid-Hollands Landschap, de beheerder van het gebied, om nog eens naar deze specifieke soort te gaan zoeken. Het doel was niet alleen om deze opmerkelijke soort te vinden, maar om gelijk ook een gebiedsinventarisatie te maken van dit unieke brakwater-getijdengebied langs de Oude Maas bij Hoogvliet. De resultaten van de inventarisatie zullen nog in een toekomstig artikel gepubliceerd worden en worden daarom niet hier gepresenteerd.

Met een klein enthousiast team van malacologen werden er vervolgens op twee dagen twee gebieden geïnventariseerd waar de Vreemde speldhoren mogelijk kon voorkomen. De eerste dag werd besteed aan het Ruigeplaatbos en de tweede dag aan de Visserijgriend, twee locaties in Hoogvliet. Beide gebieden liggen vrijwel naast elkaar, gescheiden door de brug die Hoogvliet met Spijkenisse verbindt (fig. 1b).

De soort is vrijwel niet met het blote oog te vinden. Het is nog onduidelijk wat het habitat is van deze soort. In Finland is de soort gevonden op hard substraat terwijl de soort in het

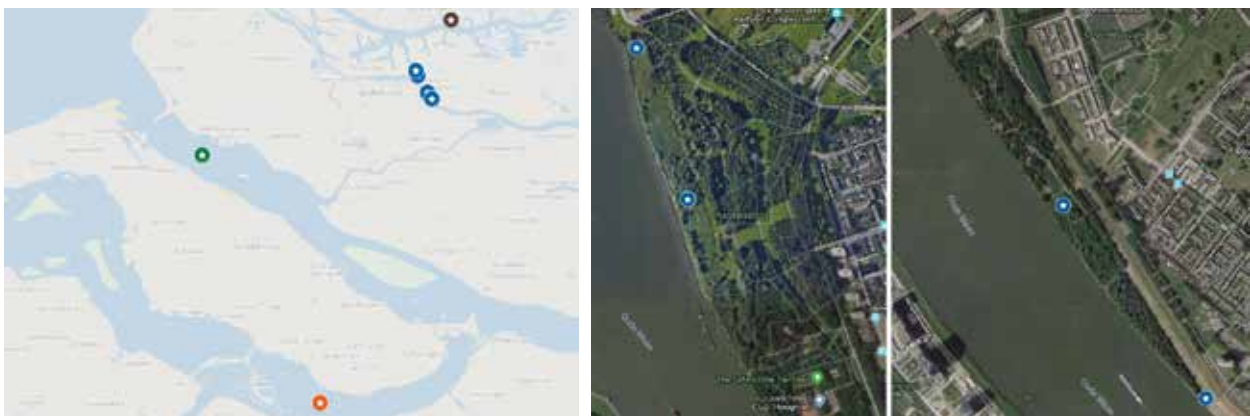

Fig. 1a. Locaties waarvan de 'Vreemde speldhoren' (*Murchisonella spec.*) bekend is: Krammer-Volkerak (rood), westelijke deel van de Haringvliet (groen), de Visserijgriend en het Ruigeplaatbos (blauw), Schiedam (bruin). De zwarte lijn stelt 10 km voor.

Fig. 1b. Links detailkaart van het Ruigeplaatbos, rechts detailkaart van de Visserijgriend.

Fig. 2. Vondst van *Murchisonella* sp. in de Visserijgriend, Hoogvliet.
Foto Wim Kuijper.

Krammer-Volkerak is gevonden op zacht substraat. Kortom, het leek ons verstandig om verschillende habitats te bemonsteren. In het Ruigeplaatbos zijn uiteindelijk op acht verschillende locaties bodem/blader monsters genomen en in de Visserijgriend

op negen locaties. Op sommige locaties zijn soms twee monsters genomen om zowel het vochtige moerashabitat als het droge boshabitat te bemonsteren.

Nieuwe vondsten

Tijdens onze inventarisaties op 2 en 16 november 2018 werd de Vreemde speldhoren weer aangetroffen. De tweede auteur vond de soort in het Ruigeplaatbos op twee locaties. Op locatie RUIG005b een leeg huisje en op locatie RUIG007b een levend exemplaar. Ook in de Visserijgriend werd de soort aangetroffen: op locatie VISS006 maar liefst 13 exemplaren waarvan er 8 levend waren (fig. 2 en 3). De laatst genoemde exemplaren zijn opgenomen in de Naturalis collectie (RMNH.MOL.313244) (fig. 3).

Tijdens de NMV-verenigingsdag van 24 november 2018 zijn de resultaten van de inventarisaties van beide gebieden bekeken door o.a. Bert Jansen en Anthonie van Peursen om te beoordelen of onze identificaties klopten. Tijdens deze dag kwamen we spontaan op het idee om te kijken of dit selecte groepje (Anthonie van Peursen, Bert Jansen en Aart van den Berg; laatstgenoemde was ook op de eerdere dagen aanwezig) de vondsten van de tweede auteur van 2 en 16 november konden reproduceren. Met tot gevolg dat direct voor de volgende dag afgesproken werd om in de Visserijgriend op dezelfde locatie opnieuw te gaan zoeken (VISS014) (fig. 4). Met gebruik van een paar zeven

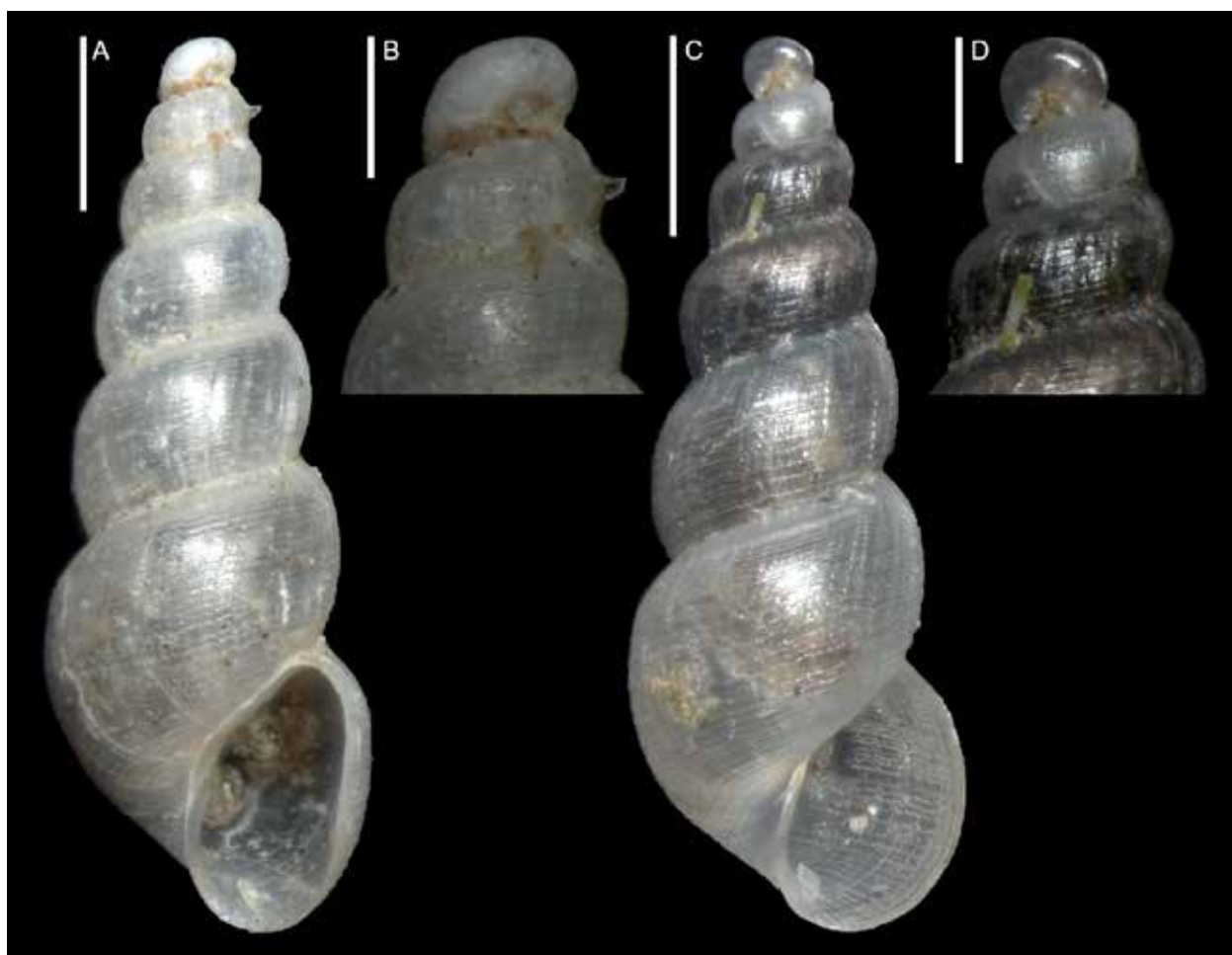

Fig. 3. *Murchisonella* spec. A-B. Dood exemplaar van VISS006: frontaal (A, 2,56 mm), protoconch (B). C-D. Vers exemplaar van VISS006: frontaal (C, 2,22 mm), protoconch (D). **Maatstrep.** A, C: 0,5 mm; B, D: 0,2 mm. RMNH.MOL.313244. Foto's Jeroen Goud, Naturalis.

Fig. 4. Eerste instroom geul in de Visserijgriend, Hoogvliet.

Foto Hannco Bakker.

aan lange stokken is het gelukt om bodemonsters te nemen in de geul waar de meeste exemplaren waren gevonden. Ook deze monsters leverden opnieuw meerdere levende exemplaren en lege huisjes van deze nieuwe soort op.

Terwijl deze tekst geschreven werd kregen we het bericht van Aart van den Berg dat hij op 2 december 2018 de soort ook in Schiedam had gevonden. Hij vond de exemplaren in een getijdengeul aan de Nieuwe Maas die vlak naast metrostation Vijfsluizen ligt (coördinaten 51.904000, 4.372000) (Van den Berg, 2019). Aart van den Berg meldde ons dat deze locatie ook interessant is voor andere soorten zoals Gray's kustslak *Assiminea grayana* en de Brakwater-strandschelp (*Rangia cuneata*).

Een populatie

De vondsten van het Ruigeplaatbos (2 dood, 1 levend) sluiten niet uit dat de soort daar ook leeft, maar we moeten rekening houden met de mogelijkheid dat deze exemplaren met hoog water meegekomen zijn en aanspoelen in dit gebied. Het is echter duidelijk dat de soort levend voorkomt en een grote populatie heeft in de Visserijgriend. Tijdens inventarisaties die hebben plaatsgevonden tussen 2010-2013 (De la Haye *et al.*, 2015) is ca. 20 m van dezelfde geul bemonsterd, maar toen is de Vreemde speldhoren niet aangetroffen. Dit betekent dat de soort zich er waarschijnlijk pas na 2013 heeft gevestigd. De soort leeft hier op een zanderige/modderige bodem met stromend water, veroorzaakt door de getijden. De soort zal waarschijnlijk een hoge tolerantie hebben voor verschillen in zoutgehalte, want de Oude Maas fluctueert aanzienlijk in zoutgehalte (waterinfo.rws.nl). Het gebied als geheel valt in het brakwater-getijdengebied. De eerste instroom geul waarin de soort werd aangetroffen staat in

directe verbinding met de Oude Maas. Met deze vondsten lijkt het ons dat de soort naar zeer grote waarschijnlijkheid ook op andere plekken in en rondom de Oude Maas en Nieuwe Maas voorkomt.

Locaties

RUIG005b: Hoogvliet, Ruigeplaatbos, naast de loopvlonder, bij een geultje, bodemonster van het geultje, 51.867400, 4.336779; saliniteit: 9.5-9.8; 2.XI.2018.

RUIG007b: Hoogvliet, Ruigeplaatbos, noordpunt van het park, moerasachtig stuk, bodemonster tussen het riet, 51.870611, 4.334703; saliniteit: 9.5-9.8; 2.XI.2018.

VISS006: Hoogvliet, Visserijgriend, eerste instroom geul, gezeefd materiaal uit de bodem van de geul, 51.856205, 4.347076; saliniteit: zie Rijkswaterstaat Waterinfo; 16.XI.2018.

VISS014: Hoogvliet, Visserijgriend, eerste instroom geul, gezeefd materiaal uit de bodem van de geul, 51.856205, 4.347076; saliniteit: zie Rijkswaterstaat Waterinfo; 25.XI.2018.

Dankwoord

Naast de auteurs hebben ook andere deelnemers aan de excursies waarnemingen verzameld: Aart van den Berg, Bert Jansen en Anthonie van Peursen. Van Aart van den Berg kregen we de melding van *Murchisonella spec.* in Schiedam. Jeroen Goud heeft ons geholpen bij het fotograferen van de *Murchisonella* exemplaren. Van de Stichting het Zuid-Hollands Landschap kregen we vergunning om in de twee gebieden onderzoek te doen. Sylvia van Leeuwen stelde een zoutmeter beschikbaar.

Geraadpleegde bronnen

- DE LA HAYE, M.A.A., J. POSTMA, R. STOLK, D. TEMPELMAN, S. VAN ROOIJ, S. MOEDT & C. RUTJES, 2015. Bijlagenrapport projectgebonden monitoring: resultaten 2010-2013 alle 20 gebieden. – Rapportnummer: 295111-08. Behorend bij GrontMij rapport 0161093.
- KRUIJT, D.B. & D.M. SOES, 2016. Nieuw brakwaterslakje in Nederland. – Nature Today 10 november 2016. <https://www.naturetoday.com/intl/nl/nature-reports/message/?msg=23072>.
- SOES, D.M. & D.B. KRUIJT, 2017. Exotisch brakwaterslakje blijkt nog niet eerder beschreven soort: de 'Vreemde speldhoren'. – Spirula 410: 31-33.
- VAN DEN BERG, A., 2019. Vijfsluizen tussen Vlaarding en Schiedam. – Spirula 418: 56-57.
- WARÉN, A., 2015. Has anybody encountered this little gastropod? – The Malacologist 64: 16.
- WATERINFO RIJKSWATERSTAAT. Zoutgehalte Spijkenissebrug: [http://waterinfo.rws.nl/#/!/details/publiek/zouten/Spijkenissebrug-NAP-90m\(SPI90\)/\(massa\)Concentratie_20chloride_20in_20Oppervlaktewater_20mg_2Fl](http://waterinfo.rws.nl/#/!/details/publiek/zouten/Spijkenissebrug-NAP-90m(SPI90)/(massa)Concentratie_20chloride_20in_20Oppervlaktewater_20mg_2Fl) Geraadpleegd: 16-11-2018 en 25-11-2018.

Adressen van de auteurs

Naturalis Biodiversity Center
hannco.bakker@naturalis.nl
w.j.kuijper@gmail.com